

**Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Предложение за решение на Съвета за приемане на Допълнителна научноизследователска програма по проекта „ITER“ (2014—2018 г.)“**

COM(2011) 931 final — 2011/0460 (NLE)  
(2012/C 229/11)

Докладчик: **г-н Gerd WOLF**

На 3 февруари 2012 г. Съветът реши, в съответствие с член 7 от Договора за Евратом, да се консултира с Европейския икономически и социален комитет относно

„Предложение за решение на Съвета за приемане на Допълнителна научноизследователска програма по проекта „ITER“ (2014-2018 г.)“

COM(2011) 931 final — 2011/0460 (NLE).

Специализирана секция „Единен пазар, производство и потребление“, на която беше възложено да подготви работата на Комитета по този въпрос, прие своето становище на 8 май 2012 г.

На 481-вата си пленарна сесия, проведена на 23 и 24 май 2012 г. (заседание от 23 май), Европейският икономически и социален комитет прие настоящото становище със 183 гласа „за“, 7 гласа „против“ и 9 гласа „въздържал се“.

## 1. Резюме и препоръки

1.1 Комитетът повтаря своите настойчиви препоръки да се инвестират повече средства в научноизследователска и развойна дейност за необходимото и амбициозно пренастройване на сегашната ни енергийна система към такива технологии, които притежават потенциала да допринесат за достатъчни, дългосрочни, устойчиви и неувреждащи климата енергийни доставки. Тук се включва и развойната дейност за използване на енергията от термоядрен синтез. Енергията е жизненият еликсир на съвременният ни начин на живот и култура.

1.2 Като международен, развиван в ЕС широкомащабен проект, ITER сега е необходимата, решаваща и уникална в световен план стъпка в развитието за бъдещото използване на енергията от термоядрен синтез. Следователно ITER е важен елемент на научните изследвания в областта на енергетиката, а съответно също и на Европейския стратегически план за енергийните технологии (план SET). Комитетът отново посочва значението на този проект не само за бъдещите енергийни доставки, а също и за конкурентоспособността на европейската индустрия в областта на най-съвършените нови технологии.

1.3 Затова Комитетът решително се противопоставя на предложението на Комисията, в разрез с досегашната практика да изключи европейските ангажменти за изграждането на ITER от Многогодишната финансова рамка (МФР) и да запази в нея само научноизследователската дейност по ITER. В такъв случай би пострадало не само значението на този проект, но също и надеждността на ЕС като международен партньор. Нещо повече, изграждането на ITER би следвало да стане съставна част/проект – но самостоятелна и отделена от останалите елементи – от програмата за научноизследователска, развойна и демонстрационна дейност на Евратом, и то в МФР.

1.4 Тъй като за съжаление това не е планирано априори от Комисията, Комитетът препоръчва, съвместно със Съвета, Парламента и ЕИБ да се потърсят решения, които впоследствие ще дадат възможност за това, без да се засягат осезателно останалите елементи на програмата, особено онези, свързани с научните изследвания в енергетиката.

1.5 Като предпочитано решение за тази цел Комитетът препоръчва да се прибегне до използване на неусвоените средства от МФР, които иначе обичайно се възстановяват на държавите членки, както очевидно вече е случал при финансирането на ITER за периода 2012-2013 г.

1.6 Комитетът е съгласен с инициативите в Европейския парламент в смисъл, че неусвоените средства от МФР по принцип не бива да водят до намаляване на МФР, а – както сега се предлага конкретно за ITER – следва да се използват по Общностната програма на ЕС.

1.7 Единствено в случай, че тази мярка се окаже недостатъчна или дори невъзможна, би било оправдано средствата по досегашните съответни позиции в МФР да бъдат намалени с не повече от около 0,3 %.

1.8 За да се спазват по възможно най-добрия начин времевата и финансовата рамка, проектът трябва да разполага със силно ръководство с достатъчни правомощия за вземане на административни и технически решения и със солидна структура.

1.9 Що се отнася до периода след 2018 г., Комитетът подкрепя основателното искане на Комисията съвсем скоро да се създаде стабилна рамка на планиране и правна рамка, позволяваща да се гарантира вътрешноевропейска и най-вече международна сигурност на планирането.

## 2. Кратко съдържание и аргументи на предложението на Комисията

2.1 Целта на предложението е да се определят условията за финансиране на приноса на ЕС към проекта ITER за периода 2014-2018 г. чрез „Допълнителна научноизследователска програма“ в рамките на Договора за Евратом. Предвижда се допълнителната научноизследователска програма да бъде финансирана от държавите членки (плюс няколко „асоциирани държави“) отделно и извън МФР. Става дума за общ обем от 2,6 млрд. евро, т.е. около 0,26 % от МФР (вж. обаче също параграфи 4.7 и 4.7.1).

2.2 Основната цел на международния проект ITER е изграждането и експлоатацията на експериментален реактор за термоядрен синтез като важна и решаваща стъпка за доказване на ползата от термоядрения синтез като устойчив източник на енергия. Затова заявената цел на допълнителната научноизследователска програма за ITER е „да способства за дългосрочното намаляване на въглеродния дял в енергийната система по безопасен, ефикасен и сигурен начин. Програмата ще допринесе и за изпълнение на стратегията „Европа 2020“ и на водещата инициатива „Съюз за иновации““.

2.3 ITER е част от Стратегическия план за енергийни технологии (план SET) и допринася за стратегията „Европа 2020“, тъй като се очаква участието на европейски високотехнологични промишлени отрасли да осигури на ЕС конкурентно предимство в световен мащаб в този изключително важен и обещаващ индустриален сектор.

2.4 Проектът за ITER се осъществява съгласно условията на международното споразумение за създаване на Международната организация по термоядрена енергия „ITER“ за съвместното изпълнение на проекта за ITER (наричано по-долу „споразумението за ITER“) <sup>(1)</sup> между Европейската общност за атомна енергия (наричана по-долу „Евратом“) и още шест държави (Китай, Индия, Япония, Корея, Русия и САЩ).

2.5 Участието на ЕС в проекта ITER се управлява чрез Европейското съвместно предприятие за ITER и развитието на термоядрената енергия (наричано по-долу „Предприятие за термоядрен синтез за енергия“), създадено с решение на Съвета от 27 март 2007 г. <sup>(2)</sup>

2.6 Разходите по изграждането на ITER превишават първоначалните разчети <sup>(3)</sup>. Затова са необходими допълнителни финансови средства (вж. параграф 2.1). Според Комисията това означава или пренасочване на средства, които вече са били определени за други приоритети, или оспорване на ограниченията, установени от МФР.

2.7 Необходим е различен подход, който да предоставя дългосрочна сигурност на този амбициозен проект. По тази причина в съобщението си от 29 юни 2011 г. „Бюджет за стратегията „Европа 2020““ <sup>(4)</sup> Комисията предложи след 2013 г. участието на ЕС в проекта за ITER да се финансира извън Многогодишната финансова рамка (МФР).

2.8 Договорът за Евратом ограничава продължителността на научноизследователските програми до максимум пет години. Съгласно Споразумението за ITER проектът за ITER ще има първоначален срок от 35 години (до 2041 г.). Следователно ще са необходими последващи решения на Съвета за продължаване на финансирането на участието на ЕС в този проект.

### 3. Бележки на Комитета – текущо състояние

3.1 Основавайки се на своите предходни изявления <sup>(5)</sup> относно значението на термоядрения синтез като вариант за бъдещи нисковъглеродни енергийни доставки, Комитетът изразява съгласие с Комисията, че ITER <sup>(6)</sup> е необходимата в момента, решаваща и уникална в световен план стъпка за бъдещото използване на енергията от термоядрен синтез.

<sup>(1)</sup> ОВ L 358, 16.12.2006 г.

<sup>(2)</sup> ОВ L 90, 30.3.2007 г.

<sup>(3)</sup> ОВ L 181, 21.06.2012 г., стр. 111, параграф 5.5.3.

<sup>(4)</sup> COM(2011) 500 final от 29.6.2011 г.

<sup>(5)</sup> Напр. ОВ С 302, 7.12.2004 г., стр. 27; ОВ С 21, 21.1.2011 г., стр. 49; ОВ С 218, 23.7.2011 г., стр. 87, ОВ L 181, 21.06.2012 г., стр. 111.

<sup>(6)</sup> Вж. във връзка с това - <http://www.iter.org/>.

Енергията от термоядрен синтез е единственият известен и досега неизползван дори и частично, респективно наличен друг вариант в палитрата от възможни технологии, за да се реши устойчиво и в достатъчна степен огромната задача за сигурни и неувреждащи климата енергийни доставки. ITER е важен елемент на научните изследвания в областта на енергетиката, а съответно също и на плана SET.

3.2 Още проектът „Съвместен европейски тороид“ (Joint European Torus – JET) <sup>(7)</sup>, който за времето си беше водещият в световен план експеримент за термоядрен синтез, поради необходимите за него средства надхвърли възможностите или готовността на отделните държави членки да го осъществят и финансират на национално равнище. Така този проект се превърна в модел и опитно поле за съвместни и успешни европейски действия в рамките на Договора за Евратом. От самото си създаване JET стана сърцевина на Европейската програма за термоядрен синтез.

3.3 По своите научно-технически цели, обем и цена проектът ITER, който се опира на познанията от световните научни изследвания в областта на термоядрения синтез и най-вече на резултатите от JET, значително надхвърля необходимите за JET средства и усилия. Затова още на съвсем ранен етап беше естествено да се потърси международно сътрудничество отвъд рамките на ЕС. В подкрепа на тази идея дойде една инициатива на Рейгън, Горбачов и Митеран, от която в крайна сметка възникна проектът ITER. В ITER се предвижда от термоядрен синтез да се получи енергия с мощност 500 мегавата <sup>(8)</sup> с положителна ефективност.

3.4 На 26 ноември 2006 г. представители на седемте договарящи се страни, а именно на Европейската общност за атомна енергия, Китайската народна република, Република Индия, Република Корея, Руската федерация, Съединените американски щати и Япония подписаха Споразумението за създаване на Международната организация по термоядрена енергия „ITER“ за съвместно изпълнение на проекта ITER. Комисията беше не само договарящият се партньор от името на ЕС, но тя освен това координира по-нататъшната програма в рамките на Европейското съвместно предприятие за ITER, както и останалата част от програмата за термоядрен синтез.

3.5 С приетото в същото време решение ITER да се установи в ЕС (Кадараш в Южна Франция) стана възможно един от най-важните проекти на бъдещето да се разположи в Европа и по този начин да се използва също неговата привлекателна сила по отношение на най-добрите научни изследователи и инженери, както и въздействието му върху най-напредничавите индустриални отрасли. След една начална фаза, която не беше лека също и по отношение на управлението и мениджмънта – никога преди не беше имало научно-техническо проектно сътрудничество между толкова много и различни международни партньори, по различни причини се оказа, че първоначалните разчети за разходите, т.е. също и вноската от страна на програмата на Евратом, трябва да бъдат преразгледани в посока увеличаване <sup>(8)</sup>. Според Комитета това положение на нещата е било известно на Комисията още преди определянето на Многогодишната финансова рамка (МФР).

<sup>(7)</sup> Вж. също [www.jet.efda.org](http://www.jet.efda.org).

<sup>(8)</sup> ОВ L 181, 21.06.2012 г., стр. 111, параграф 5.5.3.

#### 4. Бележки на Комитета – гледни точки и препоръки

4.1 Комитетът подкрепя по принцип намерението на Комисията за увеличаване на бюджета за НИРД в областта на енергетиката, в случая – за ITER в рамките на Евратом. Още в становището си относно „Инвестиране в разработването на нисковъглеродни технологии“ (плана SET) <sup>(9)</sup> Комитетът посочи, че „Въпреки увеличаващото се световно население, с неговия енергиен глад и огромни потребности за наваксване в тази област, ограничените запаси от изкопаеми енергийни носители и нарастващата зависимост на Европа от внос, сериозността на проблема, свързан с енергетиката и климата и необходимите за тази цел инвестиции очевидно все още се подценява силно от много политици и действащи лица“. Комитетът повтори това предупреждение в становището си относно „Хоризонт 2020“ и съответно препоръча по-голям дял от МФР да се отделя за научни изследвания в областта на енергетиката <sup>(10)</sup>.

4.1.1 Затова Комитетът подкрепя <sup>(11)</sup> и – за съжаление безуспешните досега – усилия на Комисията да разшири МФР, за да може да се заеме по-решително с тази и други важни общностни задачи. По мнението на Комитета това обаче не трябва да се прави като посредством дерогации *ad hoc* и в разрез с досегашната практика, така да се каже през задната врата, се създава допълнителна програма за научни изследвания извън МФР, за да може да се финансира европейският принос за изграждането на ITER. Нещо повече, също и за периода 2014-2018 г. изграждането на ITER би следвало да стане съставна част – но самостоятелна – от програмата за научноизследователска, развойна и демонстрационна дейност на Евратом, и то да бъде включено в МФР.

4.2 Това не е единственият аргумент против изключването от МФР на европейските ангажименти за изграждането на ITER. Комитетът не разбира и посочената в параграф 2.6 аргументация на Комисията. Ако Комисията, познавайки ситуацията, предлага за решение МФР, от която съзнателно изключва разходите за изграждането на ITER, то тя сама създава точно онова положение, което по собственото ѝ признание ще затрудни включването на разходите в МФР.

4.3 Освен това обаче съществуват и силни съдържателни аргументи, които говорят срещу изключването на ITER от МФР.

4.3.1 Това засяга от една страна принципа на субсидиарност и въпроса за европейската добавена стойност. Именно онези проекти, които надхвърлят потенциала на една отделна държава членка, като например големи научно-технически инфраструктури или проекти като Галилео и ITER, представляват прототипна общностна задача в контекста на МФР и следователно несъмнено носят европейска добавена стойност. Точно за тази цел са създадени рамковите програми за НИРД в МФР.

4.3.2 От друга страна, става дума и за ефекта, упражняван върху международните партньори. С оглед и на политическото значение на това партньорство, Комитетът смята предложението на Комисията за погрешен сигнал, който подкопава доверието в

надеждността на ЕС като партньор по международни споразумения. Това се отнася не само за програмата за термоядрен синтез, а и за усилията за изграждане на други международни партньорства или обвързващи споразумения, например в политиката в областта на сигурността или в областта на енергетиката и климата.

4.3.3 Отнася се и за още един, по-общ аспект, който Комитетът вече засегна в своето становище <sup>(12)</sup> относно „Хоризонт 2020“. Става дума за оповестената тенденция за прехвърляне към агенции на някои досегашни задачи и дейности на Комисията, свързани с насърчаването на научните изследвания и иновациите, като Комисията се ограничи върху правните въпроси и управлението на финансовите аспекти. Комитетът изразява сериозни резерви в това отношение. Защото по този начин Комисията не само би се отказала от собствената си професионална компетентност и съответна способност за преценка (включително от необходимите експерти), а и вече не би се ангажирала и идентифицирала в достатъчна степен със специализираното съдържание и със самите цели. Това обаче е безусловно необходимо, за да може важната тема за научните изследвания, развойната дейност и иновациите да бъде представяна на политическо равнище с професионална компетентност, успех и убеденост. В противен случай би се изгубил решаващ фактор на контрола, определящ елемент на баланса в крехката система на „взаимен контрол и уравнивяване на правомощията“.

4.4 Тъй като, както вече беше посочено, Комитетът, от една страна напълно подкрепя желанието на Комисията за по-силна МФР, но от друга страна е на мнение, че ITER би следвало да бъде финансиран в МФР и задължително да остане организационно в нея, той препоръчва, съвместно със Съвета, Парламента и ЕИБ да се потърсят решения, които впоследствие ще дадат възможност за това, без да се засягат осезателно останалите елементи на програмата, особено онези, свързани с научните изследвания в енергетиката.

4.5 Като предпочитано решение за тази цел Комитетът препоръчва да се разработят подходящи процедури, за да се гарантира, че целият вече одобрен бюджет на МФР действително може да бъде използван за общностни задачи, а няма да бъде намален чрез обичайното възстановяване на неусвоени средства от МФР на държавите членки. С тази препоръка Комитетът подкрепя също и една инициатива в рамките на Европейския парламент <sup>(13)</sup> от 5 юли 2010 г.

4.6 Що се отнася до настоящата конкретна проблематика, Комитетът препоръчва от тези неусвоени фондове да се покрие недостигът на финансиране за ITER (както това очевидно вече е направено за 2012-2013 г. <sup>(14)</sup>). Ако за тази процедура се окажат необходими допълнителни формални или правни мерки, Комитетът препоръчва този въпрос да се обсъди заедно с ЕИБ и след това по него да се преговаря с компетентните органи.

<sup>(12)</sup> ОВ L 181, 21.06.2012 г., стр. 111, параграф 3.12.1.

<sup>(13)</sup> A7-0254/2011: Резолюция на Европейския парламент относно позицията на Съвета относно проект на коригиращ бюджет № 3/2011 на Европейския съюз за финансовата 2011 година, раздел III – Комисия (11630/2011 - C7-0166/2011 - 2011/2075(BUD)).

<sup>(14)</sup> Съвет на Европейския съюз (Съвет по конкурентоспособност), 19 декември 2011 г., документ № 18807/11, PRESSE 508 (само на англ.).

<sup>(9)</sup> ОВ. С 21, 21.1.2011 г., стр. 49, параграф 3.1.1.

<sup>(10)</sup> ОВ L 181, 21.06.2012 г., стр. 111, параграф 4.2.1.

<sup>(11)</sup> ОВ, С 143 от 22.5.2012 г., параграф 6.

4.7 Само в случай, че препоръчаното в параграф 4.6 решение се окаже недостатъчно или изобщо невъзможно, Комитетът препоръчва обсъжданите разходи, включително съответен „резерв за непредвидени разходи“ (вж. параграф 4.7.1) да се покриват посредством незначителни съкращения (включително „резерв за непредвидени разходи“ от около 10 % – тогава вместо за 0,26 % ще става дума за най-много 0,3 %) на всички останали позиции в МФР.

4.7.1 Комитетът настойчиво препоръчва в по-голяма степен да се взема предвид опитът от подобни широкомащабни проекти, навлизащи в неизследвани технологични територии, и съответно да се осигури подходящ „резерв за непредвидени разходи“ от например 10 %, дори и да се наложи нормативните документи на Комисията да бъдат изменени в това отношение. По този начин посочените в параграф 2.1 0,26 % се повишават на около 0,3 %. В такъв случай обаче бюджетът на този „резерв за непредвидени разходи“ трябва да се управлява отделно и съответно да се отпуска само по строги критерии, за да не бъде разпределен предварително и да не постигне целта си.

4.7.2 В параграф 4.1.1 Комитетът препоръчва изграждането на европейската част от ITER да стане самостоятелен елемент/проект на програмата за термоядрен синтез, който да бъде отделен от останалите ѝ елементи. За да се спазват по възможност времевата и финансовата рамка на европейската част на ITER, проектът трябва да разполага със силно ръководство с достатъчни технически и административни правомощия за вземане на решения и да има стегната структура. Комитетът препоръчва като ориентир в това отношение да се използват примери като CERN, ESA или ESO.

4.8 Що се отнася до периода след разглеждания тук период 2014-2018 г., Комитетът подкрепя Комисията в нейното напълно основателно желание за създаване на стабилна рамка и на дългосрочно надеждна основа за цялото времетраене на проекта ITER, но според Комитета това трябва да се направи в МФР. По този начин ще се създаде вътрешноевропейска и международна сигурност на планирането и ще се демонстрира надеждността на ЕС пред международните партньори.

Брюксел, 23 май 2012 г.

Председател  
на Европейския икономически и социален комитет  
Staffan NILSSON